

اندیشه‌های نوین تربیتی

دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی

دانشگاه الزهراء

تاریخ دریافت: ۹۰/۱۰/۵

تاریخ بررسی: ۹۰/۱۱/۱۴

دوره ۸، شماره ۴

زمستان ۱۳۹۱

صص ۱۶۲-۱۴۱

تاریخ پذیرش: ۹۱/۶/۲۰

بررسی رابطه بین کیفیت تدریس معلمان دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسط از دیدگاه معلمان منطقه یک شهر تهران

حسن شمرکی پور* مریم رنگاری پور**

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی رابطه بین کیفیت تدریس معلمان دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان مقطع متوسط شهر تهران بود. جامعه آماری کلیه دبیران دینی زن بودند که در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ در مقطع متوسطه در شهر تهران اشتغال داشتند. براساس آمار موجود کلیه دبیران دینی زن ۶۰ نفر بودند که طبق جدول گرجسی و مورگان باید نمونه آماری ۵۲ نفر انتخاب شود، که به منظور احتیاط از برگشت ندادن تعدادی از پرسشنامه‌ها یا ناقص بودن بعضی از آن‌ها ۶۰ پرسشنامه میان معلمان توزیع شد که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۵۶ نفر دبیر دینی برای تجزیه و تحلیل آماری انتخاب شدند. روش پژوهش توصیفی - پیمایشی بود و از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد که تعداد ۳۰ پرسشنامه به صورت آزمایشی در میان آزمودنی‌ها توزیع شد که پس از جمع‌آوری پرسشنامه و محاسبه از طریق ضریب آلفای کرونباخ، مقدار ضریب ۰/۸۹ به دست آمد و پایایی آن برآورد شد پرسشنامه براساس مقیاس لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) تهیه و تنظیم شده بود. همچنین در روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش آمار توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری متناسب با نوع داده‌های جمع‌آوری شده (نما و درصد) و در بخش آمار استنباطی داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS و آزمون خی دو چند متغیری و ضریب همبستگی کرامر و ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن استفاده شد و نتایج تجزیه و تحلیل نشان داد که بین محتوای برنامه‌های درسی، کیفیت روش‌های تدریس، اجرای برنامه‌های مذهبی در مدرسه و زمان برنامه‌های درسی دینی، شیوه‌های بیانی مناسب و شخصیت معلمان و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه معنادار وجود دارد.

کلید واژه‌ها

کیفیت؛ تدریس معلمان دینی؛ رفتارهای مذهبی

* استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

** نویسنده مسئول: کارشناس ارشد رشته برنامه‌ریزی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی flower_laya@yahoo.com

مقدمه

یکی از عوامل اساسی پیشرفت در هر جامعه‌ای نظام آموزشی آن جامعه است. کیفیت آموزشی^۱ پیشرفت‌های آتی هر جامعه را روشن می‌کند. مسأله کیفیت در نظام آموزشی یکی از ارکان‌های مهم و حیاتی محسوب می‌شود که به صورت مستقیم بر سرنوشت کشور تأثیر به‌سزایی دارد. زیرا کیفیت می‌تواند به عنوان ترکیبی از کارایی^۲، اثر بخشی^۳، پاسخگویی^۴ و توان نوآوری و وضعیت آموزشی بیان شود. پس پیشرفت هر کشور به توانمندی و سرعت نظام آموزشی آن کشور بستگی دارد. امروزه بهبود کیفیت در آموزش و پرورش مانند زمینه‌های دیگر از جمله صنعت و بهداشت ضرورت یافته است، زیرا عملکرد نظام آموزشی را در سطح جامعه رقم می‌زند و از آنجا که عملکرد مؤثر سازمان‌های آموزشی نیز اساس عملکرد یک جامعه و ملت را تشکیل می‌دهد. لذا بهبود کیفیت در آموزش و پرورش از شاخص‌های مهم در بهبود سازمان‌های آموزشی محسوب می‌شود (حاجی‌پور، ۱۳۸۷: ۱۰۱)

بنابراین، نقش آموزش فراهم کردن زمینه رشد و آشکار کردن تمایلات انسان‌هاست و در تمام طول عمر آدمی ادامه دارد. آموزش مبتنی بر هدف است. بنابراین، کیفیت آموزش با توجه به اهداف زیر تعریف‌پذیر است:

تعالی در آموزش (پیترز و واترمن^۵، ۱۹۸۲) افزایش ارزش درآموزش، ارزش افزوده در آموزش (فناوم^۶، ۱۹۸۳) - هماهنگی برون‌دادهای آموزش با اهداف برنامه‌ریزی شده، ویژگی‌های، خصوصیات و الزامات (کرازبی^۷، ۱۹۷۹، گیل مور^۸، ۱۹۷۴) - جلوگیری از عیب و نقص در فرآیند آموزش (کرازبی ۱۹۷۹) - تحقق یا فقدان تحقق انتظارات و خواسته‌های مشتریان آموزش (پاراسورمن^۹ و همکاران، ۱۹۹۴؛ مرمز، ۱۳۹۰: ۲۵)

1. Educational Quality
2. efficiency
3. effector
4. answerable
5. Peters & Waterman
6. Feigenbaum
7. Grosby
8. Gilmore
9. Parasuramane

در قرن ۲۱، توجه جدی به امر مهم آموزش و پرورش از اهداف کلیدی و مهم دولت‌ها محسوب می‌شود؛ کشور ما نیز به دلیل تعاملی که با محیط پیرامون خود دارد از تحولات جهانی بی‌نصیب نیست و باتوجه به رویکرد جهانی در مباحثی مثل آموزش برای همه، آموزش مادام‌العمر، آموزش برای زندگی بهتر، می‌بایست از روش‌های خاصی برای تحت پوشش درآوردن هر چه بیشتر جمعیت لازم‌التعلیم یا افزایش کیفیت آموزش و پرورش استفاده کند. لذا باید توجه داشت که چگونگی تدریس معلمان است که می‌تواند در بهبود کیفیت یادگیری دانش‌آموزان نقش داشته باشد. از آنجا که جامعه ما یک جامعه دینی است پس مردم با تکیه بر دستورات نجات‌بخش اسلام توانسته‌اند فرهنگ حاکم بر کشور را از تهاجم دشمنان محافظت کنند چرا که دشمنان با تمام قدرت قصد دارند با تهاجم همه‌جانبه فرهنگ اصیل جامعه را که ریشه در اسلام ناب محمدی دارد، مردم به خصوص قشر نوجوان را نسبت به قوانین اسلام بدبین کنند و مهم‌ترین دوران تعلیم و تربیت را که در دوره نوجوانی شکل می‌گیرد با مشکل مواجه می‌کنند. بی‌شک نظام آموزش و پرورش مسئولیت سنگینی بر عهده دارد چرا که تعلیم اکثریت نوجوانان بر عهده این نهاد است. در نظام آموزش و پرورش دروس دینی جزء درس‌هایی هستند که بر جنبه اعتقادی و فکری نوجوانان تأکید به سزایی دارند و باید بتوانند از نظر محتوا، نیازهای فکری و اعتقادی آن‌ها را برآورده کنند، البته وجود یک محتوای خوب و کامل به تنهایی برای موفقیت کافی نیست، بلکه مهم‌تر از آن وجود معلمانی است که بتوانند آن محتوا را با بیانی شیوا و جذاب در ذهن دانش‌آموز به تصویر بکشند. در اینجا است که نقش حساس و سرنوشت‌ساز معلمان و توجه به کیفیت تدریس آن‌ها آشکار می‌شود (سادات، ۱۳۷۳، ص ۱۷).

بررسی کیفیت تدریس معلمان از جمله مهم‌ترین مسائلی است که از یک سو بازخورد مناسب در تصمیم‌گیری‌های اساسی و تجزیه و تحلیل مسائل آموزشی برای مسئولان آموزشی فراهم می‌کند زیرا معلمان که تربیت نیروی انسانی جامعه را بر عهده دارند خود از عوامل مهم ساختار آموزشی هستند و افت کمی و کیفی آن‌ها تأثیر مستقیمی بر عملکرد آموزشی آن‌ها دارد و از سوی دیگر تسلط بر محتوا، مدیریت کلاس و بهره‌گیری از مهارت‌های آموزشی و بهره‌مندی از رفتارهای مناسب در کلاس از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر جریان تدریس معلمان است و بازخورد ارزیابی دانش‌آموزان را می‌توان مهم‌ترین ملاک تشخیص تأثیرگذاری تدریس

در کلاس درس دانست (قارون، ۱۳۷۳: ۱۰۷).

پس معلمان، جاذب‌ترین و با نفوذترین افراد در سنین نوجوانی هستند که می‌توانند به دانش‌آموزان کمک کنند و دینداری و التزام به ضوابط شرعی و امانت و صداقت را به آن‌ها بیاموزانند. پس یک ارشاد و نصیحت معلم می‌تواند در دل دانش‌آموزان انقلاب ایجاد کند. بنابراین، همه فعالیت‌های آموزشی و سرمایه‌گذاری‌هایی که در آموزش و پرورش انجام می‌شود به خاطر بر پایی کلاس و تحقق تدریس خوب است. زیرا از طریق تدریس، اهداف نظام تعلیم و تربیت تحقق می‌یابد. پس معلمان کارآمد به ویژه معلمان دینی باید زمینه مساعدی را برای شکوفایی باورهای دینی دانش‌آموزان برای بهبود تدریس خود فراهم کنند. به طوری که معلمانی که بیش از دیگران متعهد به ارزش‌های مذهبی و رفتار دینی هستند عهده‌دار تدریس علوم دینی شوند، زیرا معلمی که خود وضو می‌گیرد و به نماز می‌ایستد می‌تواند در روح دانش‌آموز انقلاب ایجاد کند و در اصلاح دانش‌آموز و جلوگیری از انحرافات آن‌ها معجزه کند پس معلم می‌تواند با یک دسته از این فعالیت‌ها در جریان تدریس (با برگزاری نماز جماعت و دیگر مراسم مذهبی) در جهت تقویت معرفت دینی و رفتار مذهبی دانش‌آموزان گام بردارد. در این صورت می‌توان مطمئن بود که در آن مدرسه زمینه و رشد تربیت دینی دانش‌آموزان کاملاً فراهم است و به طور قطعی شاگردان از این الگو سرمشوق خوبی می‌گیرند و با رغبت خود را با آرمان‌ها و رفتارهای دینی او همانند می‌کنند. با توجه به مطالب ذکر شده بادلان‌زاده (۱۳۷۸) پژوهشی تحت عنوان «بررسی روش تدریس معلمان در تربیت دینی دانش‌آموزان پسر مقطع راهنمایی در شهرستان دزفول» انجام داده و این نتایج دست یافته که مدارس در گرایش دانش‌آموزان به تربیت دینی تأثیر دارند و همچنین فرهنگ حاکم بر خانواده در گرایش فرزندان به تربیت دینی مؤثر است، ولی در کنار این‌ها نقش روش تدریس، معلم، رسانه‌های ارتباط جمعی و ارزش‌های حاکم بر جامعه و دوستان هم نباید نادیده گرفته شود. باغستانی (۱۳۷۸) پژوهشی تحت عنوان «نگرش دانش‌آموزان دبیرستان نسبت به برنامه‌های تربیت دینی و مذهبی در دبیرستان‌های دخترانه منطقه دزفول» انجام داده و اطلاعات لازم را از طریق پرسشنامه به صورت تصادفی از ۳۰۰ دانش‌آموز دختر مشغول به تحصیل در رشته‌های مختلف در شهرستان دزفول جمع‌آوری کرده است و به این نتایج رسیده است که محتوای دروس دینی و قرآن متناسب با نیازهای آموزشی و دینی دانش‌آموزان و

همچنین محتوای دروس بخش احکام راجع به مسائل شرعی دانش‌آموزان در حد متوسطی تأثیر دارد و برنامه‌ریزی در برگزاری مناسبت‌های مذهبی در آموزش مذهبی و رفتار اولیاء آموزشگاه در گرایش دانش‌آموزان به برنامه‌های مذهبی و همچنین مطالعه کتب مذهبی توسط خانواده و همسالان در گرایش دانش‌آموزان به مذهب در حد بالایی تأثیر دارد.

برور (۲۰۱۰) با مطالعه‌ای بر روی دانش‌آموزان دریافت کیفیت محتوای برنامه‌های درسی دینی در برآورد رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان نقش دارد. کیفیت محتوای برنامه‌های درسی دینی به همراه زمان بیشتر برنامه‌های دینی در هفته می‌تواند رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان را برآورد کنند و در عملکرد مذهبی آنها تأثیر مثبت دارد.

پژوهش زنگنه در سال (۱۳۸۲) تحت عنوان «سنجش نگرش دانش‌آموزان به نماز و بررسی عوامل مؤثر بر آن» نشان داد که نگرش دانش‌آموزان نسبت به نماز و اعمال مذهبی برای آگاهی از میزان تعهد و تقلید آنها، نسبت به اعمال و مناسک مذهبی بسیار حائز اهمیت است و نگرش دانش‌آموزان نسبت به نماز تعیین‌کننده عکس‌العمل‌های آنها به نماز است. به این معنا که برای مثال نگرش مثبت دانش‌آموز نسبت به نماز مبین آمادگی روانی مساعد آنها برای انجام دادن فرایض الهی است. برای ایجاد نگرش مناسب باید در سه سطح خانواده، مدرسه و نهادها و مؤسسات دولتی کار کرد. نتایج این پژوهش در حلول محور نگرش‌های بسیار جالبی است که مدرسه می‌تواند ایجاد کند. طبق نتایج ارائه شده:

۱- تشویق مستقیم و غیرمستقیم دانش‌آموزان در امر نماز و مشارکت در اردوگاه‌های

سیاحتی و زیارتی در نگرش دانش‌آموزان نقشی مهم ایفا می‌کند.

۲- اهتمام در انجام دادن فعالیت‌های مرتبط با نماز در کلاس و مدرسه به عبارتی برگزاری

مسابقات، سخنرانی، در تثبیت نگرش مثبت دانش‌آموزان نقش بالایی دارد.

بنابراین، در دنیای فرا مدرن^۱ و مجازی^۲ باید مجاری تضمین کیفیت، بهبود کیفیت بخشی

نظام آموزشی را یافت و ساخت. حصول اطمینان از کیفیت، صلاحیت و مناسب بودن اهداف، خط مشی‌ها، برنامه‌ها و عملکرد اجرایی دستگاه عظیم آموزش و پرورش ضروری است. لازم است نظام آموزشی به ارزیابی کمی و کیفی و بررسی وضع موجود برای حرکت به سمت

1. Post- post modern

2. Virtual

مطلوب اقدام کند و با شناخت نقاط قوت و ضعف فرصتی ایجاد کند و کاستی‌ها را به طور صحیح و سریع و با دقت و سرعت، روشن و دقیق مشخص کند. در اینجا عملکرد معلم در نقش مدیر اجرایی محیط آموزشی کوچک کلاس و پایه‌گذار اندیشه‌های علمی و مسئولیت‌های اجتماعی حرف اول را در تربیت منابع انسانی آینده و آینده‌سازی می‌زند. هدف اصلی این پژوهش بررسی رابطه بین کیفیت تدریس معلمان دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تهران و اهداف دیگر پژوهش به شرح زیر بود.

- ۱- بررسی رابطه بین کیفیت محتوای برنامه‌های درسی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان
  - ۲- بررسی رابطه بین کیفیت روش‌های تدریس معلمان (همچون مشارکتی) و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان
  - ۳- بررسی رابطه بین اجرای برنامه‌های مذهبی (همچون سخنرانی، بر پایه نماز جماعت، اردوها) و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان.
  - ۴- بررسی رابطه بین زمان برنامه‌های درسی هفتگی دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان
  - ۵- بررسی رابطه بین شیوه‌های بیانی مناسب و شخصیت معلم و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان
- نتایج پژوهش را می‌توان در اختیار مدیران آموزش و پرورش و دبیران دینی قرار داد تا با لحاظ کردن آن در تدریس به منظور ارتقاء کیفیت آموزشی استفاده کنند.
- با توجه به ادبیات پژوهش مطرح شده سؤال‌های این پژوهش عبارتند از:
۱. آیا بین کیفیت محتوای برنامه‌های درس دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟
  ۲. آیا بین کیفیت روش‌های تدریس معلمان (همچون مشارکتی) و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟
  ۳. آیا بین اجرای برنامه‌های مذهبی در مدرسه (همچون، سخنرانی، برپایی نماز جماعت) و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟
  ۴. آیا بین زمان برنامه‌های درسی دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟
  ۵. آیا بین شیوه‌های بیانی مناسب و شخصیت معلمان دینی و رفتارهای مذهبی

دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

۶. آیا بین کیفیت مؤلفه‌های آموزشی دروس دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

روش

پژوهش حاضر از نظر روش توصیفی از نوع همبستگی است. توصیفی است زیرا پژوهشگر اندازه متغیرها را تغییر نداده و فقط اندازه‌های موجود را بررسی کرده است. کلیه دبیران دینی زن دوره متوسطه آموزش و پرورش منطقه یک شهر تهران در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ جزء جامعه آماری بودند که بر اساس آمار موجود از ۶۰ نفر معلم برای انتخاب نمونه با استفاده از جدول گرجسی و مورگان که باید ۵۲ نفر معلم به عنوان نمونه آماری انتخاب شود، به منظور احتیاط از فقدان برگشت تعدادی از پرسشنامه‌ها یا ناقص بودن بعضی از آن‌ها ۶۰ پرسشنامه بین دبیران دینی توزیع شد که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده از پاسخنامه ۵۶ دبیر برای تجزیه و تحلیل آماری استفاده شد. با توجه به موضوع، اهداف و سؤال‌های پژوهش، پژوهشگر از پرسشنامه محقق ساخته استفاده کرد. این پرسشنامه شامل ۲۷ سؤال پنج گزینه‌ای و در مقیاس لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) تهیه و تنظیم شده بود. در این پژوهش برای تعیین روایی، پرسشنامه در اختیار اساتید محترم راهنما و مشاور و کارشناسی تحقیقات سازمان آموزش و پرورش شهر تهران قرار گرفت تا میزان مرتبط بودن سئوال‌ها را تعیین کنند سرانجام تعداد ۲۷ سؤال برای اجرا تأیید شد. پیش از اجرا برای سنجش پایایی پرسشنامه ابتدا تعداد ۳۰ نسخه از پرسشنامه به صورت آزمایشی در میان آزمودنی‌ها توزیع شد که پس از جمع‌آوری پرسشنامه و محاسبه از طریق ضریب آلفای کرونباخ مقدار ضریب ۰/۸۹ به دست آمد و پایایی آن برآورد شد.

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از اجرای پرسشنامه در دو بخش با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی انجام شد. در بخش آمار توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری متناسب با نوع داده‌های جمع‌آوری شده (نما، درصد) و در بخش آمار استنباطی داده‌ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS از طریق Comput کردن داده‌های مربوط به هر یک از

مؤلفه‌های سؤال‌های پژوهشی و کدگذاری مجدد (Recode) از آزمون خبی دو (x2) چند متغیری و ضریب همبستگی کرامر و ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن استفاده شد.

یافته‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا آمار توصیفی مربوط به هر یک از سؤال‌های پژوهشی متناسب با روش پژوهش و مقیاس اندازه‌گیری محاسبه شده و برای آن‌ها جدول‌های آماری و نمودارهای هیستوگراف و منحنی توزیع نرمال ترسیم شده است، سپس به تجزیه و تحلیل آمار استنباطی هر یک از سؤال‌ها اقدام شد و برای بررسی رابطه‌ها و معناداری ضریب همبستگی از آزمون خبی دو استفاده شد و با توجه به ترتیبی بودن داده‌های جمع‌آوری شده از آزمون ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن نیز استفاده شد.

سؤال اول پژوهش: آیا بین کیفیت محتوای برنامه‌های درسی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

جدول ۱: توزیع فراوانی داده‌های مربوط به سؤال اول پژوهش

شاخص‌های توصیفی	مقدار	گزینه	توزیع فراوانی گزینه‌های سؤال پژوهشی		
			فراوانی	%	% معتبر
فراوانی	۵۶	خیلی کم	-	-	-
میانه	۴	کم	۲	۳/۶	۳/۶
مد (نما)	۴	متوسط	۱۲	۲۱/۴	۲۱/۴
% ۲۵	۳/۲۵	زیاد	۳۱	۵۵/۴	۵۵/۴
% ۵۰	۴	خیلی زیاد	۱۱	۱۹/۶	۱۹/۶
% ۷۵	۴/۵	جمع	۵۶	۱۰۰	۱۰۰

بررسی توصیفی داده‌های آماری جدول ۱ نشان می‌دهد که میانه و نمای توزیع فراوانی داده‌ها گزینه ۴ است، یعنی اکثریت شرکت کنندگان گزینه (زیاد) را انتخاب کرده‌اند. به علاوه در فرم ترکیب داده‌ها (Comput) قبل از (Recod) کردن گزینه ۲۵ در صدی شرکت کنندگان ۳/۲۵ (متوسط)، گزینه ۵۰ در صدی ۴ (زیاد) و گزینه ۷۵ در صدی آن‌ها ۴/۵ (خیلی زیاد) بوده است به عبارت دیگر ۲ نفر گزینه کم، ۱۲ نفر گزینه متوسط، ۳۱ نفر گزینه زیاد و ۱۱ نفر نیز گزینه خیلی زیاد را بر گزیده‌اند، که اگر گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد را در هم ادغام کنیم از ۵۶

نفر شرکت کننده در نظرسنجی ۴۲ نفر به تأثیر خوب کیفیت محتوای برنامه‌های درسی در رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان اعتقاد دارند. همچنین بررسی ستون فراوانی تراکمی داده‌ها نیز حکایت از این دارد که ۷۵٪ شرکت کنندگان گزینه‌های بالای حد متوسط (زیاد و خیلی زیاد) را انتخاب کرده‌اند، مشاهده نمودار ۴-۱ توزیع فراوانی داده‌ها نیز نشان دهنده این است که پاسخ اکثر شرکت کنندگان به سؤال اول پژوهش پس از ترکیب داده‌ها گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد بوده است که منحنی توزیع طبیعی فراوانی داده‌ها نیز به روشنی این واقعیت را در نشان داده است.

جدول ۲: نتایج اجرای آزمون χ^2 و ضریب هماهنگی و رتبه‌ای برای سؤال یک پژوهش

سؤال‌های پژوهش	فراوانی		جمع		نتایج اجرای آزمون		رابطه
	معتبر	داده‌های ناقص	درصد	تعداد	درجه آزادی	سطح اطمینان	
سؤال ۱ پژوهش	۱۰۰	۰	۵۶	۱۰۰	۹	۰/۰۱	ضریب همبستگی
	۵۶	۰	۰	۴۲/۶۲		۰/۶۸	ضریب همبستگی

در جدول ۲ تلخیص نتایج اجرای آزمون χ^2 دو نشان داده شده است که ارزش محاسبه شده χ^2 برابر ۴۲/۶۲ با درجه آزادی ۹ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. یعنی فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار درباره سؤال اول پژوهش (رابطه کیفیت محتوای برنامه‌های درسی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان) تفاوت معنادار است و مشاهده می‌شود که نظر اکثر شرکت کنندگان در طیف‌های زیاد و خیلی زیاد متمرکز شده است. مقدار ضریب هماهنگی برابر ۰/۶۸ نیز که در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است، دلیل محکمی بر رابطه قوی نظر شرکت کنندگان درباره سؤال اول پژوهش است. به علاوه ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن برابر ۰/۵۷ دلالت بر همبستگی دیدگاه‌ها یا انتخاب گزینه‌ها از سوی شرکت کنندگان دارد.

سؤال دوم پژوهش: آیا بین کیفیت روش‌های تدریس معلمان و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

در جدول ۴: تلخیص نتایج اجرای آزمون خبی دو نشان داده شده است که ارزش محاسبه شده χ^2 برابر ۴۰/۶۳ با درجه آزادی ۹ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. یعنی فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار درباره سؤال دوم پژوهش (رابطه کیفیت روش‌های تدریس معلمان درس دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان) تفاوت معنادار است و مشاهده می‌شود که نظر اکثر شرکت‌کنندگان در طیف‌های زیاد و خیلی زیاد متمرکز شده است. مقدار ضریب همبستگی برابر ۰/۶۵ نیز که در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است، دلیل محکمی بر رابطه قوی نظر شرکت‌کنندگان درباره سؤال دوم پژوهش است. به‌علاوه ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن برابر ۰/۶۴ دلالت بر همبستگی دیدگاه‌ها یا انتخاب گزینه‌ها از سوی شرکت‌کنندگان دارد.

سؤال سوم پژوهش: آیا بین اجرای برنامه‌های مذهبی در مدرسه و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

جدول ۵: توزیع فراوانی داده‌های مربوط به سؤال سه پژوهش

شاخص‌های توصیفی	مقدار	گزینه	توزیع فراوانی گزینه‌های سؤال پژوهشی	٪	٪ معتبر	٪ تراکمی
فراوانی	۵۶	خیلی کم	-	-	-	-
میانه	۴	کم	۳	۵/۴	۵/۴	۵/۴
مد (نما)	۴	متوسط	۱۵	۲۶/۸	۲۶/۸	۳۲/۱
٪۲۵	۳	زیاد	۲۱	۳۷/۵	۳۷/۵	۶۹/۶
٪۵۰	۴	خیلی زیاد	۱۷	۳۰/۴	۳۰/۴	۱۰۰
٪۷۵	۵	جمع	۵۶	۱۰۰	۱۰۰	

بررسی توصیفی داده‌های آماری جدول ۵ نشان می‌دهد که میانه و نمای توزیع فراوانی داده‌ها گزینه ۴ است، یعنی اکثریت شرکت‌کنندگان گزینه (زیاد) را انتخاب کرده‌اند. به‌علاوه در فرم ترکیب داده‌ها (Comput) قبل از (Recod) کردن گزینه ۲۵ درصدی شرکت‌کنندگان ۳/۰ (متوسط)، گزینه ۵۰ درصدی ۴ (زیاد) و گزینه ۷۵ درصدی آن‌ها ۵ (خیلی زیاد) بوده است به عبارت دیگر ۳ نفر گزینه کم، ۱۵ نفر گزینه متوسط، ۲۱ نفر گزینه زیاد و ۱۷ نفر نیز گزینه خیلی زیاد را برگزیده‌اند، که اگر گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد را درهم ادغام کنیم از ۵۶ نفر

شرکت‌کننده در نظرسنجی ۳۸ نفر به تأثیر خوب کیفیت برنامه‌های مذهبی مدرسه در رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان اعتقاد دارند. همچنین بررسی ستون فراوانی تراکمی داده‌ها نیز حکایت از این دارد که ۶۸٪ شرکت‌کنندگان گزینه‌های بالای حد متوسط (زیاد و خیلی زیاد) را انتخاب کرده‌اند.

جدول ۶: اجرای آزمون χ^2 و ضریب همبستگی و رتبه‌ای برای سؤال ۳ پژوهش

سؤال‌های پژوهش	فراوانی		جمع	نتایج اجرای آزمون			رابطه
	داده‌های معتبر	داده‌های ناقص		درجه آزادی	سطح اطمینان	ضریب همبستگی	
سؤال ۳ پژوهش	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	درجه آزادی	سطح اطمینان	ضریب همبستگی	رابطه
	۱۰۰	۰	۵۶	۹	۰/۰۱	۰/۷۰	۰/۷۱

در جدول ۶: تلخیص نتایج اجرای آزمون χ^2 دو نشان داده است که ارزش محاسبه شده χ^2 برابر ۵۳/۷۴ با درجه آزادی ۹ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. یعنی فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار درباره سؤال سوم پژوهش (رابطه بین برنامه‌های مذهبی مدرسه و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان) تفاوت معنادار است و مشاهده می‌شود که نظر اکثر شرکت‌کنندگان در طیف‌های زیاد و خیلی زیاد متمرکز شده است. مقدار ضریب همبستگی برابر ۰/۷۰ نیز که در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است، دلیل محکمی بر رابطه قوی نظر شرکت‌کنندگان درباره سؤال سوم پژوهش است. به علاوه ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن برابر ۰/۷۱ دلالت بر همبستگی دیدگاه‌ها یا انتخاب گزینه‌ها از سوی شرکت‌کنندگان دارد. سؤال چهارم پژوهش: آیا بین زمان برنامه‌های درسی دینی و رفتار مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

جدول ۷: توزیع فراوانی داده‌های مربوط به سؤال چهار پژوهش

توزیع فراوانی گزینه‌های سؤال پژوهشی				شاخص‌های توصیفی		
شاخص	مقدار	گزینه	فراوانی	%	% معتبر	% تراکمی
فراوانی	۵۶	خیلی کم	-	-	-	-
میانه	۴	کم	۴	۷/۱	۷/۱	۷/۱
مد (نما)	۴	متوسط	۱۸	۳۲/۱	۳۲/۱	۳۹/۳
%۲۵	۳	زیاد	۲۹	۵۱/۸	۵۱/۸	۹۱/۱
%۵۰	۴	خیلی زیاد	۵	۸/۹	۸/۹	۱۰۰
%۷۵	۴	جمع	۵۶	۱۰۰	۱۰۰	

بررسی توصیفی داده‌های آماری جدول ۷ نشان می‌دهد که میانه و نمای توزیع فراوانی داده‌ها گزینه ۴ است، یعنی اکثریت شرکت‌کنندگان گزینه (زیاد) را انتخاب کرده‌اند. به علاوه در فرم ترکیب داده‌ها (Comput) قبل از (Recod) کردن گزینه ۲۵ درصدی شرکت‌کنندگان ۳ (متوسط)، گزینه ۵۰ درصدی ۴ (زیاد) و گزینه ۷۵ درصدی آن‌ها ۴ (زیاد) بوده است. به عبارت دیگر ۴ نفر گزینه کم، ۱۸ نفر گزینه متوسط ۲۹ نفر گزینه زیاد و ۵ نفر نیز گزینه خیلی زیاد را برگزیده‌اند، که اگر گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد را درهم ادغام کنیم از ۵۶ نفر شرکت‌کننده در نظرسنجی ۳۶ نفر به تأثیر خوب کیفیت زمان برنامه‌های درسی هفتگی درس دینی در رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان اعتقاد دارند. همچنین بررسی ستون فراوانی تراکمی داده‌ها نیز حکایت از این دارد که بیش از ۶۰٪ شرکت‌کنندگان گزینه‌های بالای حد متوسط (زیاد و خیلی زیاد) را انتخاب کرده‌اند

جدول ۸: نتایج اجرای آزمون خی دو (χ^2) و ضریب هماهنگی و رتبه‌ای برای سؤال ۴ پژوهش

سؤال‌های پژوهش	فراوانی		جمع	نتایج اجرای آزمون			رابطه
	معتبر	داده‌های ناقص		ضریب همبستگی	ضریب همبستگی	سطح اطمینان	
سؤال ۴ پژوهش	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	درجه آزادی	سطح اطمینان	ضریب همبستگی	رابطه
	۱۰۰	۰	۵۶	۹	۰/۰۱	۰/۶۶	۰/۶۴

در جدول ۸: تلخیص نتایج اجرای آزمون خبی دو نشان داده شده است که ارزش محاسبه شده χ^2 برابر ۴۲/۸۴ با درجه آزادی ۹ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. یعنی فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار درباره سؤال چهارم پژوهش (رابطه کیفیت زمان برنامه‌های درسی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان) تفاوت معنادار است و مشاهده می‌شود که نظر اکثر شرکت‌کنندگان در طیف‌های زیاد و خیلی زیاد متمرکز شده است. مقدار ضریب همابستگی برابر ۰/۶۶ نیز که در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است، دلیل محکمی بر رابطه قوی نظر شرکت‌کنندگان درباره سؤال چهارم پژوهش است. به‌علاوه ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن برابر ۰/۶۴ دلالت بر همبستگی دیدگاه‌ها یا انتخاب گزینه‌ها از سوی شرکت‌کنندگان دارد.

سؤال پنجم پژوهش: آیا بین شیوه‌های بیانی مناسب و شخصیت معلمان دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

جدول ۹: توزیع فراوانی داده‌های مربوط به سؤال پنج پژوهش

شاخص	شاخص‌های توصیفی		توزیع فراوانی گزینه‌های سؤال پژوهشی		
	مقدار	گزینه	فراوانی	%	% معتبر
فراوانی	۵۶	خیلی کم	-	-	-
میانه	۴	کم	-	-	-
مد (نما)	۴	متوسط	۵	۸/۹	۸/۹
%۲۵	۴	زیاد	۳۳	۵۸/۹	۵۸/۹
%۵۰	۴	خیلی زیاد	۱۸	۳۲/۱	۳۲/۱
%۷۵	۵	جمع	۵۶	۱۰۰	۱۰۰

بررسی توصیفی داده‌های آماری جدول ۹ نشان می‌دهد که میانه و نمای توزیع فراوانی داده‌ها گزینه ۴ است، یعنی اکثریت شرکت‌کنندگان گزینه (زیاد) را انتخاب کرده‌اند. به‌علاوه در فرم ترکیب داده‌ها (Comput) قبل از (Recod) کردن گزینه ۲۵ درصدی شرکت‌کنندگان ۴ (متوسط)، گزینه ۵۰ درصدی ۴ (زیاد) و گزینه ۷۵ درصدی آن‌ها ۵ (خیلی زیاد) بوده است به عبارت دیگر ۵ نفر گزینه متوسط ۳۳ نفر گزینه زیاد و ۱۸ نفر نیز گزینه خیلی زیاد را برگزیده‌اند، که اگر گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد را درهم ادغام کنیم از ۵۶ نفر شرکت‌کننده در نظرسنجی ۵۱ نفر به تأثیر خوب کیفیت شیوه‌های بیانی و شخصیت معلمان درس دینی در

رفتارهای مذهبی دانش آموزان اعتقاد دارند. همچنین بررسی ستون فراوانی تراکمی داده‌ها نیز حکایت از این دارد که بیش از ۹۰٪ شرکت‌کنندگان گزینه‌های بالای حد متوسط (زیاد و خیلی زیاد) را انتخاب کرده‌اند.

جدول ۱۰: نتایج اجرای آزمون خی دو (χ^2) و ضریب همبستگی و رتبه‌ای برای سؤال ۵ پژوهش

سؤال‌های پژوهش	فراوانی داده‌های معتبر	فراوانی داده‌های ناقص	جمع	نتایج اجرای آزمون	رابطه
سؤال ۵ پژوهش	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	درجه آزادی سطح اطمینان	ضریب همبستگی
	۱۰۰ ۵۶	۰ ۰	۱۰۰ ۵۶	۳۰/۹۴ ۶	۰/۶۰ ۰/۵۹

در جدول ۱۰: تلخیص نتایج اجرای آزمون خی دو نشان داده است که ارزش محاسبه شده χ^2 برابر ۳۰/۹۴ با درجه آزادی ۶ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. یعنی فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار درباره سؤال پنجم پژوهش (رابطه کیفیت شیوه‌های بیانی معلمان درس دینی و رفتارهای مذهبی دانش آموزان) تفاوت معنادار است و مشاهده می‌شود که نظر اکثر شرکت‌کنندگان در طیف‌های زیاد و خیلی زیاد متمرکز شده است. مقدار ضریب همبستگی برابر ۰/۶۰ نیز که در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است، دلیل محکمی بر رابطه قوی نظر شرکت‌کنندگان درباره سؤال پنجم پژوهش است. به علاوه ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن برابر ۰/۵۹ دلالت بر همبستگی دیدگاه‌ها یا انتخاب گزینه‌ها از سوی شرکت‌کنندگان دارد. سؤال اصلی پژوهش: آیا بین کیفیت مؤلفه‌های آموزشی دروس دینی و رفتارهای مذهبی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟

جدول ۱۱: توزیع فراوانی داده‌های مربوط به سؤال اصلی پژوهش

شاخص‌های توصیفی	مقدار	گزینه	توزیع فراوانی گزینه‌های سؤال پژوهشی		
			فراوانی	%	% معتبر
فراوانی	۵۶	خیلی کم	-	-	-
میانه	۳	کم	۳	۵/۴	۵/۴
مد (نما)	۳	متوسط	۳۷	۶۶/۱	۶۶/۱
۲۵٪	۳	زیاد	۱۶	۲۸/۶	۲۸/۶
۵۰٪	۳	خیلی زیاد	-	-	-
۷۵٪	۴	جمع	۵۶	۱۰۰	۱۰۰

بررسی توصیفی داده‌های آماری جدول ۱۱ نشان می‌دهد که میانه و نمای توزیع فراوانی داده‌ها گزینه ۳ است، یعنی اکثریت شرکت‌کنندگان گزینه (متوسط) را انتخاب کرده‌اند. به‌علاوه در فرم ترکیب داده‌ها (Comput) قبل از (Recod) کردن گزینه ۲۵ درصدی شرکت‌کنندگان ۳ (متوسط)، گزینه ۵۰ درصدی ۳ (متوسط) و گزینه ۷۵ درصدی آن‌ها ۴/۰ (زیاد) بوده است به عبارت دیگر ۳ نفر گزینه کم، ۳۷ نفر گزینه متوسط، ۱۶ نفر گزینه زیاد و برگزیده‌اند، که اگر گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد را درهم ادغام کنیم از ۵۶ نفر شرکت‌کننده در نظرسنجی ۱۶ نفر به تأثیر خوب کیفیت مؤلفه‌های آموزشی در رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان اعتقاد دارند. همچنین بررسی ستون فراوانی تراکمی داده‌ها نیز حکایت از این دارد که در حدود ۳۰٪ شرکت‌کنندگان گزینه‌های بالای حد متوسط (زیاد) را انتخاب کرده‌اند

جدول ۱۲: نتایج اجرای آزمون خی دو (χ^2) و ضریب هماهنگی و رتبه‌ای برای سؤال اصلی پژوهش

سؤال‌های پژوهش	فراوانی داده‌های معتبر	فراوانی داده‌های ناقص	جمع	نتایج اجرای آزمون	رابطه
سؤال اصلی پژوهش	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	درجه آزادی	ضریب همبستگی
	۵۶ ۱۰۰	۰ ۰	۵۶ ۱۰۰	۶	۰/۷۵
				۷۱/۳۱	۰/۸۴

در جدول ۱۲: تلخیص نتایج اجرای آزمون خی دو نشان داده شده است که ارزش محاسبه شده χ^2 برابر ۷۱/۳۱ با درجه آزادی ۶ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. یعنی فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار درباره سؤال اصلی پژوهش (رابطه کیفیت مؤلفه‌های آموزشی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان) تفاوت معنادار است و مشاهده می‌شود که نظر اکثر شرکت‌کنندگان در طیف‌های متوسط و زیاد متمرکز شده است. مقدار ضریب هماهنگی برابر ۰/۷۵ نیز که در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است، دلیل محکمی بر رابطه قوی نظر شرکت‌کنندگان درباره سؤال اصلی پژوهش است. به‌علاوه ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن برابر ۰/۸۴ دلالت بر همبستگی دیدگاه‌ها یا انتخاب گزینه‌ها از سوی شرکت‌کنندگان دارد.

جدول ۱۳: شمای ارتباطی تک تک مؤلفه‌های آموزشی با رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان

رفتارهای دانش‌آموزان	ضریب همبستگی (C) ضریب همبستگی رتبه‌ای (r _s)	مؤلفه‌های آموزشی
رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان	C = ۰/۶۵ R _s = ۰/۶۴ ↔	کیفیت روش‌های تدریس مشارکتی معلمان
رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان	C = ۰/۷۰ R _s = ۰/۷۱ ↔	اجرای برنامه‌های مذهبی در مدرسه
رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان	C = ۰/۶۶ R _s = ۰/۶۴ ↔	زمان برنامه‌های درس دینی
رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان	C = ۰/۶۰ R _s = ۰/۵۹ ↔	شیوه‌های بیانی و شخصیت معلمان دینی
رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان	C = ۰/۶۸ R _s = ۰/۵۷ ↔	کیفیت محتوای برنامه‌های درسی

جدول ۱۳: میزان همبستگی و رابطه تک تک مؤلفه‌های آموزشی با رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان را نشان می‌دهد. به طوری که نتیجه محاسبات آزمون ضریب همبستگی و ضریب همبستگی رتبه‌ای در کنار هم مشاهده می‌شود. کمترین مقدار ضریب همبستگی بین شیوه‌های بیانی معلمان و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان برابر ۰/۶۰ در سطح خط‌پذیری ۰/۱ معنادار است. در حالی که بیشترین مقدار ضریب همبستگی بین اجرای برنامه‌های مذهبی در مدرسه و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان است، چنین استنباط می‌شود که معلمان درس دینی به تأثیر مذهبی دانش‌آموزان و بیشترین مقدار آن نیز بین اجرای برنامه‌های مذهبی با رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان بیشترین اهمیت را قائل هستند. درباره ضریب همبستگی رتبه‌ای نیز نتیجه به همین منوال است. به طوری که کمترین مقدار ضریب همبستگی رتبه‌ای بین کیفیت محتوای برنامه‌های درس دینی با رفتارهای مذهبی (۰/۵۷) و بیشترین مقدار آن نیز بین اجرای

برنامه‌های مذهبی در مدرسه با رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان است (۵/۷۱) که این یافته نیز تأکیدی بر وجود بیشترین رابطه بین مؤلفه اجرای برنامه‌های مذهبی در مدرسه و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان است.

جدول ۱۴: رتبه‌بندی مؤلفه‌های آموزشی از نظر شدت رابطه آن‌ها با رفتارهای مذهبی دانش‌آموز

ردیف	مؤلفه	رتبه در هماهنگی	رتبه در ترتیبی
۱	(بررسی رابطه بین کیفیت مؤلفه‌های آموزشی درس دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان)	۱	۵/۸۴
۲	(بررسی رابطه بین برنامه‌های مذهبی مدرسه و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان)	۲	۵/۷۱
۳	(بررسی رابطه بین کیفیت محتوای برنامه‌های درسی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان)	۳	۵/۵۷
۴	(بررسی رابطه بین زمان برنامه‌های درسی هفتگی درس دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان)	۴	۵/۶۴
۵	(بررسی رابطه بین کیفیت روش‌های تدریس معلمان و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان)	۵	۵/۶۴
۶	(بررسی رابطه بین شیوه‌های بیانی و شخصیت معلمان درس دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان)	۶	۵/۵۹

در این جدول رابطه تک تک متغیرهای مستقل (مؤلفه‌ها) با متغیر وابسته (رفتارهای مذهبی) از نظر ضریب هماهنگی مرتب شده است. به طوری که مشاهده می‌شود، بعد از شدت رابطه کلیه مؤلفه‌های آموزشی با رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان، به ترتیب: رابطه اجرای برنامه‌های مذهبی در مدرسه با رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان در رتبه اول قرار گرفته است که از نظر ارزش شاخص ضریب همبستگی اسپیرمن نیز به همین منوال است. در حالی که از نظر ضریب هماهنگی شیوه‌های بیانی و شخصیت معلمان و از نظر ضریب همبستگی اسپیرمن کیفیت محتوای برنامه‌های درسی در مرتبه آخر قرار گرفته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش بررسی رابطه بین کیفیت مؤلفه‌های آموزشی دروس دینی و

کیفیت محتوای برنامه‌های درسی، کیفیت روش تدریس مشارکتی معلمان اجرای برنامه‌های مذهبی در مدرسه، زمان برنامه‌های درسی دینی و شیوه‌های بیانی مناسب و شخصیت معلمان دینی) و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه شهر تهران بود و می‌توان اینطور نتیجه‌گیری کرد که بین کیفیت مؤلفه‌های آموزشی دروس دینی و رفتارهای مذهبی دانش‌آموزان رابطه معنادار وجود دارد. در پاسخ به سؤال اول پژوهش نتیجه به‌دست آمده از نتایج اجرای آزمون خی دو نشان می‌دهد که ارزش محاسبه شده X^2 برابر $42/62$ با درجه آزادی ۹ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. یعنی فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار درباره این سؤال تفاوت معنادار است. یافته همسو با یافته پژوهش باغستانی (۱۳۷۸) نشان می‌دهد که محتوای برنامه‌های درس دینی و قرآن متناسب با نیازهای آموزشی دینی دانش‌آموزان است و همچنین محتوای دروس در بخش احکام راجع به مسائل شرعی دانش‌آموز در حد متوسطی تأثیر دارد. در پاسخ به سؤال دوم پژوهش که نتیجه به‌دست آمده از نتایج اجرای آزمون خی دو نشان می‌دهد که ارزش محاسبه شده X^2 برابر $40/63$ با درجه آزادی ۹ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است یعنی فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار درباره این سؤال تفاوت معنادار است. یافته همسو با یافته پژوهش بادلان زاده (۱۳۷۸) نشان می‌دهد که نقش روش تدریس معلمان به استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی و ابزار و فناوری در تدریس در گرایش دانش‌آموزان به تربیت دینی تأثیر دارد؛ همچنین یافته همسو با یافته پژوهش طبری (۱۳۷۴) این نتیجه را بیان می‌کند که روش‌های تدریس فعال همچون مشارکتی در یادگیری دروس دینی مؤثرتر از روش سخنرانی است و آموزش دروس دینی در بروز رفتار مذهبی دانش‌آموزان تأثیر مثبت دارد. در پاسخ به سؤال سوم پژوهش نتیجه به‌دست آمده از نتایج اجرای آزمون خی دو نشان می‌دهد که ارزش محاسبه شده X^2 برابر $53/74$ با درجه آزادی ۹ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. یعنی فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار درباره این سؤال تفاوت معنادار است؛ یافته همسو با یافته پژوهش سعیدی (۱۳۷۵) نشان می‌دهد که تکریم شخصیت نوجوانان و برگزاری مناسب‌های مذهبی در مدرسه و دعوت از چهره‌های مشهور و مورد علاقه نوجوانان در مراسم بیشترین نقش را در جذب نوجوانان به شرکت در مراسم مذهبی آن‌ها داشته است در پاسخ به سؤال چهارم پژوهش، نتیجه به‌دست آمده از نتایج اجرای آزمون خی دو نشان می‌دهد که ارزش محاسبه شده X^2 برابر $42/84$ با درجه آزادی ۹ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است یعنی

فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار درباره این سؤال تفاوت معنادار است. یافته همسو با یافته پژوهش پیتز ایدز (۲۰۰۹) نشان می‌دهد که با اختصاص دادن زمان و وقت مناسب برای یادگیری دروس مختلف از جمله دینی این رابطه وجود دارد و هر چقدر زمان تشکیل کلاس دینی در طی هفته در بین دیگر برنامه‌های درسی توزیع شود به همان اندازه می‌تواند باعث ایجاد انگیزه مذهبی متناسب با نیازها و روحیه دانش‌آموزان باشد. در پاسخ به سؤال پنجم پژوهش نتیجه به دست آمده از نتایج اجرای آزمون خبی دو نشان می‌دهد که ارزش محاسبه شده X^2 برابر ۳۰/۹۴ با درجه آزادی ۶ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است یعنی فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار درباره این سؤال تفاوت معنادار است. یافته همسو با یافته پژوهش عباسی اقدم (۱۳۸۰) نشان می‌دهد که معلمان معتقدند که اهمیت دادن به نماز و خشرویی معلمان و داشتن خلق و خوی نیکوی معلمان دینی در در مدرسه بیشترین تأثیر را در تربیتی دینی دانش‌آموزان دارد. در پاسخ به این سؤال اصلی پژوهش، نتیجه به دست آمده از نتایج اجرای آزمون خبی دو نشان می‌دهد که ارزش محاسبه شده X^2 برابر ۷۱/۳۱ با درجه آزادی ۶ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است؛ یعنی فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار درباره سؤال اصلی تفاوت معنادار است. برخی از یافته‌های پژوهش با یافته‌های باغستانی (۱۳۷۸)، بادلان زاده (۱۳۷۸)، طبری (۱۳۷۴)، عباسی اقدم (۱۳۸۰) همسویی دارد. در مجموع می‌توان گفت چون انسان به طور فطری گرایش به مذهب دارد. بنابراین، حس مذهبی ذاتاً وجود دارد و باید تربیت شود و بهترین مکان برای تربیت دینی و اخلاقی کلاس‌های بینش اسلامی است و هدایت نسل جوان بر عهده مؤلفان و معلمان کتب دینی است پس محتوای برنامه‌هایی آموزشی باید طوری طراحی شود که دانش‌آموزان را به اندیشیدن و حقیقت‌جویی کشانده و در کشف همین حقایق است که خدا و مذهب و ضرورت عمل به دستورات دینی برای دانش‌آموزان تجلی پیدا می‌کند و روحیه پذیرش با استدلال را به آن‌ها می‌آموزد. همچنین معلم به عنوان عنصر مهم در تعلیم و تربیت باید مهارت‌های لازم را در تدریس و کلاس درس مورد استفاده قرار دهد چرا که پیشرفت افراد جامعه به نظام آموزشی آن ارتباط دارد معلمان با توجه به نقشی که در امر آموزش ایفا می‌کنند باید بتوانند از روش‌های متفاوتی در امر تدریس بهره گیرند. لذا بازنگری در شیوه‌های سنتی تدریس و جایگزینی آن با شیوه‌های نو برای بهبود کیفیت تدریس و تجهیز و دستیابی یادگیرنده با هدف رسیدن به یادگیری با کیفیت ضرورت

دارد. معلمان باید رویکردی را در پیش گیرند که ترغیب کننده و به دنبال خلاقیت باشند و یادگیری را پشتیبانی و تسهیل کند و در نهایت به افزایش مشارکت دانش‌آموزان در مطالب درسی و ارتقای کیفیت تدریس معلمان منجر شود. با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش پیشنهاد می‌شود:

- در صورت اجرای پژوهش مشابه این پژوهش را در میدان‌های گسترده‌تر و در حجم نمونه بیشتر با توجه به سایر مقاطع تحصیلی اجرا کنند تا بتوانند به نتایج دقیق‌تری و به همگونی بالاتری در نتایج حاصله دست یابند.
- با توجه به یافته‌های حاصل از این پژوهش پیشنهاد می‌شود معلمان دینی برای افزایش انگیزه دانش‌آموزان، خود در انجام دادن برنامه‌های مذهبی در مدرسه همچون برگزاری نماز جماعت، سخنرانی‌های مذهبی با توجه به مناسبت‌ها (اعیاد و شهادت‌ها) شرکت داشته باشند و با رعایت اصول اخلاقی و هماهنگی بین گفتار و عمل خود به عنوان الگوهای مذهبی برای دانش‌آموزان قرار گیرند تا موجب ایجاد رفتارهای دینی در دانش‌آموزان شود.
- نویسندگان و برنامه‌ریزان کتب درسی دینی به منظور افزایش انگیزه دانش‌آموز در محتوای برنامه‌های درسی از مطالبی جذاب و مرتبط استفاده کنند که با شرایط سنی و مسائل روزمره دینی دانش‌آموزان منطبق باشد.
- به دلیل اینکه این پژوهش فقط در منطقه ۱ آموزش و پرورش شهر تهران و آن هم برای دختران انجام شده، لذا پیشنهاد می‌شود چنین پژوهش‌هایی در سطح کشور برای هر دو جنس دختر و پسر انجام شود.

منابع

- باغستانی، فاطمه (۱۳۷۸). نگرش دانش‌آموزان دبیرستان نسبت به برنامه‌های تربیت دینی و مذهبی در دبیرستان‌های دخترانه منطقه دزفول، پایان نامه کارشناسی، دانشگاه پیام نور.
- بادلان‌زاده، عبدالمهدی (۱۳۷۸). بررسی نقش آموزشگاه در تربیت دینی دانش‌آموزان پسر مقطع راهنمایی در شهرستان دزفول، پایان نامه کارشناسی، مرکز آموزش عالی ضمن خدمت فرهنگیان دزفول.
- زنگنه، محمد (۱۳۸۲). نیایش، تهران: انتشارات ستاد اقامه نماز و احیای زکات حاجی پور مژگان (۱۳۷۸). ضرورت و اهمیت بهبود دفتر مدیریت، فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش. شماره ۲۱، صفحه ۱۰۵-۱۰۵.
- سادات، محمد علی (۱۳۷۳). راهنمای آموزش تعلیمات دینی در مدارس، تهران: شرکت چاپ و نشر ایران.
- سعیدی، محمد (۱۳۷۵). بررسی شیوه‌های جذب نوجوانان و جوانان به شرکت در مراسم مذهبی از دیدگاه دانش‌آموزان و مربیان در استان سمنان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران مرکز.
- طبری، علی اصغر (۱۳۷۴). بررسی نگرش دانش‌آموزان و معلمان کتب دینی و قرآن راهنمایی و متوسطه استان مازندران نسبت به دروس دینی و معلمین دروس مذکور، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور تهران مرکز.
- عباسی اقدم، رضا (۱۳۸۰). خلاصه مقالات تربیتی اسلامی به ویژه آسیب شناسی تربیتی، تهران انتشارات آموزش و پرورش.
- قارون، معصومه (۱۳۷۳). تحلیلی بر تحولات نظام پرداخت حقوق و مزایای اعضای هیأت علمی، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی شماره ۴ و ۳، صفحه ۱۰۵-۱۴۴.
- مرمر، موخوپادیای (۱۳۹۰). مدیریت کیفیت جامع در آموزش، ترجمه فاخته اسحاقی و فرشته صادقی، تهران مرکز انتشارات سازمان سنجش و آموزش کشور.
- Broor, D.A., Johnson, K & Hattie, J.A.C. (2010). *Religious participation in early adulthood*. London: Chapman hall.
- Crosby, P.B. (1979). *Quality is free art of Making Quality Certain*. Newyork: MC Graw Hill.

- Feigen Baum. A.V .(1983).*Total Quality Control*, New York, MCGraw Hill.
Gilmore, H.L.(1974).*Product conformance cost*, Quality progress, 7.
Parasurman, Zei Chanil & Berry, A,(1994). conceptual mod of service Quality and its implication for fulure Research, *Journal of Marketing* (4).P,111-125.
Peters & waterman.(1982.). *In search of Excellence*, New York: Harper and Row.

